

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Το μικρό αυτό αφιέρωμα στη μνήμη του Ιάκωβου Κουμη θέλουμε να πιστεύουμε ότι δεν αποτελεί μια τυπική πράξη φόρου τιμής σ' ένα συνεργάτη του περιοδικού αυτού ή —ακόμα περισσότερο— σ' ένα νέο προοδευτικό διανοούμενο που δολοφονήθηκε από τα κρατικά όργανα την ημέρα της επετείου του Πολυτεχνείου, το Νοέμβρη του 1980.

Αποτελεί για μας κάτι περισσότερο. Τη διαρκή υπόμνηση της θυσίας ενός ακόμη ελληνοκύπριου, στην εκατόμβη των θυσιών που ο ελληνισμός της Κύπρου έχει δώσει για την εθνική και κοινωνική απελευθέρωση της κοινής πατρίδας.

Από το στραγγαλισμό του συντρόφου του Ρήγα Καρατζά στον πύργο του Βελιγραδίου Neboisa, τους νεκρούς των Οχτωβριανών, της κατοχής, του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα '55 - '59, μέχρι τη δολοφονία του Ιάκωβου, ο ελληνισμός της Κύπρου καταβάλλει αδιάκοπα και ανελλιπώς το τίμημα του κοινού αγώνα.

Θεωρώντας απόλυτα φυσιολογικό το κλείσιμο του φακέλου του και τη μη καταδίκη των ενόχων, θα λέγαμε ότι θα παραξενεύμαστε αν ο Κουμης είχε καλύτερη τύχη από τον Λαμπράκη, τον Πέτρολα, τον Μανδηλαρα, τον Τσαρουχά, τον Παναγιώλη ή την Κανελλοπούλου.

Τα «Τετράδια» δεν έχουν καμιαν αυταπάτη πάνω σ'αυτό, θεωρώντας την υπόθεση της μνήμης του, υπόθεση των λαϊκών τάξεων από τις οποίες ο Ιάκωβος προερχόταν και που είναι οι μόνες που μπορούν να αισθανθούν το χαμο του και να δικαιώσουν τη θυσία του.

Το μικρό αυτό αφιέρωμα, αποτελεί μια πρώτη ενδεικτική παρουσίαση του απότομα σταματημένου πολιτικού και προσωπικού του έργου. Την επιμέλεια και παρουσίαση του είχαν η γυναίκα του Μαρία και οι συντάκτες του περιοδικού Λουκάς Αξελος και Παύλος Χατζηπαύλου.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΙΝΑΙ ΠΑΛΙΑ

Η προσέγγιση των κειμένων που άφησε ο Ιάκωβος, πέρα απο τη συναισθηματική δυσκολία που δημιουργούσε η ανάγνωση κάθε τι που τον αφορούσε, αποδυναμώνοντας αρχικά την ψυχρή εκτίμηση όσων εναπόμειναν σαν γραφτή παρουσία ενός συντρόφου και φίλου, αποτέλεσε στη συνέχεια για μας μια διπλή έκπληξη.

Έκπληξη για την ανακάλυψη της μεστότητας, ενός λόγου που αν και ακόμα βρίσκονταν στην πορεία ολοκλήρωσης του, παρέμενε αδιάκοπα κριτικός και πολιτικός και έκπληξη για την σαφή προσπάθεια εμπλουτισμού του λόγου αυτού μ' ένα προσωπικό λυρικό στοιχείο.

Η αναφορά μας αυτη δεν άφορα απλα τους λίγους του στίχους που ένα τους μέρος δημοσιεύουμε στο αφιέρωμα αυτο και που αποτελούν αψευδες δείγμα της ευαισθησίας του, αλλα το σύνολο σχεδόν των κειμένων του. Τόσο αυτών που αποτελούν τις σελίδες του προσωπικού ημερολόγιου, όσο και αυτών που αποτελούν το πολιτικό του ημερολόγιο.

Ο Ιάκωβος πέρα απο τα λίγα σκόρπια γραφτά του άφησε πίσω του εννέα τετράδια, πυκνά γραμμένα. Τα πέντε απο αυτα που περιλαμβάνουν κυρίως προσωπικού χαρακτήρα εντοπισμούς, αναφορές και προβλήματα εμείς τα χαρακτηρίσαμε σαν «προσωπικό ημερολόγιο». Αντίθετα τα υπόλοιπα τέσσερα που περιλαμβάνουν, αποκλειστικά σχεδόν, πολιτικά σημειώματα, σχολιασμούς απο διαβάσματα βιβλίων, αναφορές στη συνδικαλιστική και πολιτική του δραστηριότητα, απόψεις για την πολιτική κατάσταση στην Κύπρο και προσεγγίσεις του εθνικού προβλήματος τόσο στο ιστορικό πεδίο, όσο και στα σύγχρονα προβλήματα που δημιούργησε η τουρκική κατοχή, τα χαρακτηρίσαμε σαν «πολιτικό ημερολόγιο».

Οι περισσότερες σημειώσεις γραμμένες αποκλειστικά για προσωπική χρήση, έχουν —φυσικά— όλη τη δύναμη της ειλικρίνειας, αλλα και όλες τις αδυναμίες που περικλείνει η αδόλευτη πρώτη γραφή.

Το αξιόλογο στην περίπτωση του Ιάκωβου βρίσκεται στο ότι και οι πιο βιαστικά γραμμένες σημειώσεις του, διατηρούν ένα επίπεδο διαύγειας και ευαισθησίας.

Η επιλογή που κάναμε έγινε απο το σύνολο της ευρισκόμενης στα χέρια μας ανέκδοτης δουλείας του.

Θεωρήσαμε σκόπιμο να τη χωρίσουμε σε δυο μέρη. Ένα που να περιλαμβάνει ένα μέρος απο τους σκόρπιους του στίχους και ένα δεύτερο που να περιλαμβάνει ορισμένα αντιπροσωπευτικά κομμάτια απο το προσωπικό και πολιτικό του ημερολόγιο.

Για λόγους διπλής δεοντολογίας κρατήσαμε την ορθογραφία και στίξη του και δεν κάναμε την παραμικρή επέμβαση στα κείμενα του. Ό,τι δηλαδή δημοσιεύεται στο αφιέρωμα αυτο καταχωρείται όπως ακριβώς τότε ο Ιάκωβος γράφει.

Τα δημοσιευόμενα κείμενα τόσο τα πεζα, όσο και τους στίχους τα καταχωρούμε με βάση την πρώτη χρονολογία γραφής, όπου απο κάτω είχε απο τον ίδιο σημειωθεί, ή με βάση τον αριθμό τετραδίου και σελίδας που αποτελούν εξ ίσου ένα ασφαλή δείκτη για την πιθανή ημερομηνία γραφής.

Για λόγους συστηματικότερης κατάταξης κάτω απο κάθε κείμενο αναγράφουμε

όπου υπάρχει την ημερομηνία και τον τόπο γραφής, το τετράδιο στο οποίο ανήκει ή και τον αριθμό φύλλου του τετραδίου στον οποίο αντιστοιχεί. (Λ.χ. Τ: 6, φ: 8 ή Τ: 9, 29.1.'79, Δευτέρα, Γενάρης - Σκάλα). Η συντομογραφία Π.Η. αντιστοιχεί στα κείμενα που είναι παρμένα απο το πολιτικό του ημερολόγιο.

Τέλος με τη μορφή παραλαπόμενων κρίναμε σκόπιμο να δημοσιεύσουμε τέσσερα κείμενα που γράφτηκαν μετα το θάνατο του.

Πρόκειται για τα ποιήματα: «Στο νεκρό σύντροφο» του Κώστα Μακρίδη, «Ιάκωβε συγγώμη» της Αρετής Αθανασίου και «Διαδήλωση» του Λεύκιου Ζαφειρίου και ένα πεζο της γυναίκας του Μαρίας, δημοσιευμένο στην εφημ. «Ελευθεροτυπία» με αφορμή τη συμπλήρωση ενος χρόνου απο τη δολοφονία του.

Η ανάγνωση των καμένων του Ιάκωβου όπως και παραπάνω τονίσαμε αποτέλεσε για μας μια ζωνρή έκπληξη.

Γιατί για άλλη μια φορα διαπιστώσαμε ότι δεν χρειάζεται να λες πάντα πολλά για να χαρακτηρίσας ένα πράγμα, ούτε η αυτογνωσία του ποιος είσαι αλήθεια περνά μέσα απο τις ξηρές παραθέσας τυπικών χαρακτηρισμών.

Το σημερινό τραγικό αδιέξοδο του ελληνισμού της Κύπρου, ενος αρχαιότατου ελληνικού κομματιού που κινδυνεύει να χάσα την ταυτότητα του, ο Ιάκωβος πρέπει να το βίωνε βαθιά, σαν έλληνας πατριώτης και αριστερός πού ήταν, όταν επιγραμματικά έγραφε:

*Αντάξιοι δέ φανήκαμε καθόλου
στο γαΐμα τών νεκρών μας παλληκαριών.*

*Πληγές απανωτές
ανοίγουν στό κορμί μου
χρόνια τώρα
πολλοί δικοί καί ξένοι.*

*Χωρίς πνοή
ό άνθρωπος χάνεται.
Χωρίς συνείδηση
ό λαός χάνεται.*

*Λουκάς Αξελος
Μαρία Κ ου μη
Παύλος Χατζηπαύλου*

Α' ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

Τό καμένο σώμα τοῦ καλοκαιριού"
κοντά στό κρύο τοῦ χειμώνα
άρχισε νά παίρνει τό χρώμα τῆς άνοιξης
πού μοιάζει μέ σύννεφο τοῦ φθινοπώρου
καί σύ μέ κοιτάς αμίλητη
γιά πάντα στους αιώνες
δταν μαζί περνάγαμε μέσα άπ' τούς ελαιώνες
κρατώντας άδειο στό δεξί σταμνί.

T:6,φ:12

Άσπρο κρίνο τῆς αυγῆς
στόν κήπο τῆς Ελένης
μαζί μέ τόν βασιλικό
μυρίζουν καί εύωδιάζουν.

Κόκκινο γαρύφαλλο στά χεῖλη της
πού το φιλά σάν ακουμπά-
ανάμεσα στά δόντια της κρατεί
τή μυρωδιά του νά ανασαίνει.

T:6,φ:8

Ά ν δέν σηκώσουμε ξανά
τό λασποκυλισμένο γαλανόλευκο
δέ θά μπορέσουμε ποτές!
νά δούμε τό κόκκινο χρώμα τοῦ ήλιου.

Αντάξιοι δέ φανήκαμε καθόλου
[στό γαίμα τών νεκρών μας παλληκαριών]

T:9, 29.1.'79, Δευτέρα, Γενάρης - Σκάλα

Τί μέ κοιτάς αμίλητος
ανάμεσα άπ' τά αγάθια
δύσκολο πιά νά σμιζουμε
νά φτιάξουμε πατρίδα.

Πάψαμε νά κοιτάμε
τό γαλάζιο χρώμα τῆς θάλασσας
κοιτάμε χάμω τή γη
ψάχνοντας γιά λίγο κόκκινο χρώμα

για να βιάψουμε την άσπρη μας σημαία
 Ξεχάσαμε πώς τό κόκκινο
 τό φέρνει ό ήλιος
 περνώντας μέσα από τή θάλασσα.

Πληγές απανωτές
 ανοίγουν στό κορμί μου
 χρόνια τώρα
 πολλοί δικοί και ξένοι.

Τά παιδιά μου μέ ξέχασαν
 κυνηγώντας μιά πιό άνετη ζωή.

T:9,12.2.'79, Δευτέρα - Σκάλα

Σάν πουλάκι λούφαξα
 σέ μιά γωνιά τοῦ κόσμου
 κλειστήκα στό κουφάρι μου
 έμεινα μοναχός μου.

Μέσα μας αβήσαν οί φωτιές
 οί πόρτες κλειδώθηκαν.

Πάψαμε πιά να άτσαλώνουμε ψυχές.

T:9, 22.3.'79, Πέμπτη - Σκάλα

"Όμορφη πόλη
 ωραία κτισμένη
 στό κέντρο τής χώρας
 μεγάλα τά πάρκα
 σκαμμένοι οί δρόμοι.

Χωρίς πνοή
 ό άνθρωπος χάνεται
 χωρίς συνείδηση
 ό λαός χάνεται.

Π.Η., Τετάρτη, 28 Μάρτη 19"

Ή ιστορία είναι παλιά
 τό Ιδιο κι' ό τόπος
 κάθε μέρα μας ματώνει ή καρδιά
 σάν κοιτάμε τά παιδιά μας
 να μη μεγαλώνουν στό σπίτι τους.

*Τόν κόσμο τής ανάστασης
πώς νά τό φτάσω πέ μου.*

Π.Η., Πέμπτη, 5.4.'79

*Α ντάμα πάει ό χάροντας
μέ τούς καιρούς παρέα.*

*Μέσ' τούν' τες μέρες τές πικρές
π' ό τόπος μας όρπίζει
πώς έν νά 'βρη μιάς ώρας νεπαμό
άπού τά μαύρα νέφη τζιαίς τον πολλύν καμό.
Πολλοί έσυνακτήκαμε, ούλλη γυρό κατάρι
άλλοι για τό καπάρτισμα άλλοι για τό καμάρι
κράζαμε σγιάν τους πετεινούς
κάμνουμε άπου ρέσσει.*

Τόρνος, Δευτέρα, 14.5.'79

*Γυρεύω μιά σταγόνα Στεριάς στά βήματα σου
καί σύ μ' άρνήθης για τά συμφέροντα σου.*

4.1.'80

*Τίς μέρες τής ανάστασης
πώς νά τίς φτάσω πέ μου!*

Π.Η., Τρίτη, 22 Μάη 1979

*Τή γλύκα τής **αγάπης** μας
πώς νά τήν τραγουδήσω*

*Τή γλύκα τής **αγάπης** μου
πώς νά στή στείλω πες μου.*

Κυριακή, 27 Μαΐου 1979

*Τόση ζωή πού δώσαμε
καί αυτή πήγε χαμένη*

Δευτέρα, 10 Μάρτη 1980

Η γαλάζια σου μορφή μέ τυραννά...

*γυρεύω μιά σταγόνα λευτεριάς στά βήματα σου
καί σύ μ' άρνήθης για τά συμφέροντα σου.*

'Αθήνα, 22.10.1980

Τό ύνί πονάει τή γή σάν τή μεταγυρίζει.

Παρασκευή, 24 "Οκτώβρη 1980

Β' ΣΕΛΙΔΕΣ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

1. Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ '21

Σάν αναπόσπαστο κομμάτι τής Ελλάδας ή Κύπρος, έδωσε κι' αυτή τό μερίδιο της στόν έθνικοαπελευθερωτικό αγώνα τών Ελλήνων. Μπορεί οί Κύπριοι τότες νά μήν πήραν τά δπλα για νά επαναστατήσουν κι' αυτοί εναντίον τών Τούρκων δπως έκαναν οί υπόλοιποι Έλληνες. Άλλά τούτο δέν καθησύχασε τούς Τούρκους Πασάδες τοῦ νησιοῦ. Κάθονταν σέ αναμμένα κάρβουνα. Έτσι από δω τό έφερναν από κει τό έπαιρναν, «μιάν νύκταν, νύκταν διανήν, τζιαρόν δευτερογιούνην, νύκταν Παραδιευκόνηκταν...»

Π.Η.,Μάϊος 1976

2.

ΟΙ εξελίξεις τών τελευταίων ήμερων ήταν τόσο γοργές πού χάσαμε τόν προσανατολισμό μας. Οί εξελίξεις από τή μιá στήν προσωπική μου ζωή και από τήν άλλη ό θάνατος τοῦ Θεόδωρου και γενικά τό κακό πού έπληξε τήν παρέα, μας τράβηξαν τόσο έντονα τήν προσοχή πού δυσκολευόμαστε νά δοῦμε ποιος είναι ό δρόμος πού ακολουθούμε.

Άπό τίς πρόσφατες εξελίξεις τής προσωπικής ζωής φάνηκε διτ δποιος προχωρά στή ζωή χωρίς πρόγραμμα μέ στόχους, δέν ξέρει ποῦ πάει και ακόμα χειρότερα δταν ό στόχος δέν είναι ξεκαθαρισμένος και δέν υπάρχει πρόγραμμα νά έπιτευχτεί ό στόχος εκείνος.

Τ:9, 10.4.'78

3. ΤΟ ΔΙΥΛΙΣΤΗΡΙΟ ΚΑΙ Ο ΧΩΡΟΣ ΤΟΥ

Ζώντας από κοντά τίς **εξελίξεις** στό διυλιστήριο σάν **εργαζόμενος σ' αυτό** έχω νά παρατηρήσω **ορατά** πράγματα. Παρ' δλη τήν ανεξαρτησία πού υπάρχει στόν τρόπο **οργάνωσης** και στόν τρόπο λήψεως **τών** αποφάσεων έν τούτοις βλέπουμε τούς **εργαζόμενους** νά υποχωροῦν μπροστά στήν πίεση τών μηχανισμών τοῦ κράτους. Είδαμε νά περνά από τή γενική συνέλευση τοῦ εργατικοῦ σωματείου ή τελική προσφορά πού ήταν 15,6% για δύο χρόνια μέ προοπτική τά υπόλοιπα αίτήματα νά συζητηθοῦν σέ σύντομο χρονικό διάστημα, και ή προειδοποιητική **απεργία** νά αναστέλλεται.

Ή προειδοποιητική **απεργία** δέν έπρεπε νά λυθεί οὔτε έπρεπε νά γίνει **αποδεχτή** ή πρόταση για τό 15,6% και για περαιτέρω συζήτηση για τούς έξης λόγους: α) Ή επιτροπή μας παρουσίασε τό θέμα σάν ληγμένο άφοῦ οί τρεις υπόλοιποι ήμικρατικοί οργανισμοί (Αρχή ηλεκτρισμού, Α.Τ.Κ., και Κυπριακές Αερογραμμές) αναγκάστηκαν, κάτω από τήν πίεση τοῦ υπουργείου, νά δεχτοῦν οί επιτροπές της νά παρουσιάσουν μιá αύξηση 13% για δύο χρόνια και 2% για επιδόματα στίς γενικές συνελεύσεις της αναλαμβάνοντας τήν ευθύνη νά περάσουν τήν πολιτική **αυτή**. Έτσι μέ αυτό τό δικαιολογητικό πέρασε και σέ μας ή πολιτική ν' αναστείλλουμε τήν απεργία. Μέ αυτό τόν τρόπο κατάφερε ή κυβέρνηση από τή μιá νά δεχτούμε πιό μικρό ποσοστό γενικής

αύξησης απ' δι ζητούσαμε, από τήν άλλη αποφεύγανε τή δημιουργία αναταραχής και οργανωμένης δράσης από μέρους και τών άλλων τριών οργανισμών. Μέ τό νά πείσει τούς ήμικρατικούς νά δεχτούν μέ 13% κατάφερε και έπεισε και μας μέ 15,6% και μαζί νά άναστέλλουμε και τήν απεργία και τό αντίστροφο μέ τό νά μας πείσει νά μήν κάνουμε απεργία για τό 15,6% σημαίνα για τούς ήμικρατικούς δι είναι Ικανοποιητικό τό 13% οπότε άν έκλασαν τελικά οί ήμικρατικοί σημαίνα από δώ και μπρος δι είμαστε μόνοι και χωρίς συναγωνιστές, πού σημαίνα δι δν μας κτυπήσουν υπάρχα κίνδυνος νά χάσουμε κι' αυτά πού πήραμε.

T:9,4 Ιουνίου 1978

4.

Σήμερα στό νότιο κομμάτι τής Κύπρου δπου συμπύχθηκε ό έλληνοκυπριακός πληθυσμός ύστερα από τήν είσβολή τοῦ τούρκικου στρατού ή επίδραση και ή επιβολή τής ιδεολογίας και τής νοοτροπίας τής άρχουσας τάξης πάνω στην πλειοψηφία του έλληνοκυπριακού πληθυσμού είναι ένα γεγονός πού τό βλέπει ένας μέ τήν πρώτη ματιά. Αυτό ήταν τό αποτέλεσμα τοῦ γεγονότος δι μέχρι τώρα ή άρχουσα τάξη είχε τή δυνατότητα νά παρέχει ανεκτές συνθήκες διαβίωσης σέ πρόσφυγες και μή πρόσφυγες χάρη στην εξωτερική βοήθια. 01 συνθήκες αυτές μεταβάλλονται καθημερινά σέ συνθήκες εϋμάριας και καταναλωτικότητας πλησιάζοντας κατά πολύ τίς πρό τής εισβολής συνθήκες.

Ρίχνοντας μία ματιά στις αγοραπωλησίες αυτοκινήτων βλέπουμε δι: τό 1973 αγοράστηκαν 17.426 καινούρια αυτοκίνητα και τό 1977, 12.333. Τό 1973 αντιστοιχούσε ένα αυτοκίνητο για κάθε 8,5 κυπρίους και τό 1977 ένα αυτοκίνητο για κάθε 9.0 κυπρίους παρόλο πού στην είσβολή χάθηκαν γύρω στις 9.000 αυτοκίνητα. Αυτά τά λίγα στοιχεία δείχνουν μία πολύ μικρή εικόνα τής κατάστασης. Κάτι τέτοιο γίνεται σχεδόν σέ όλα τά τμήματα τής ζωής τοῦ Κύπριου. Τήν κατάσταση αυτή τήν πιστοποιεί καλύτερα ό υπουργός οικονομικών κ. Πατσαλίδης στην ομιλία του στή βουλή στις 18 Φεβρουαρίου 1978. «Ο υψηλός ρυθμός αυξήσεως του εθνικού εισοδήματος οδήγησε παραλλήλως και ~~αξ~~ σημαντική αύξηση τών καταναλωτικών δαπανών τής οικονομίας. Τό ύψος τής ολικής καταναλώσεως υπολογίζεται δι ηϋξήθη εις τρέχουσας τιμάς κατά 25,0% περίπου έν συγκρίσει προς τό 1976». Τόν δέ Δεκέμβριον τοῦ 1977 ό πρόεδρος τοῦ Κ.Ε.Β.Ε. κ. Μιχ. Σαββίδης δήλωνε δι: «Η οικονομία μας συνεχίζει νά εξαρτάται σέ σημαντικό βαθμό από τήν εξωτερική βοήθια...» Άπό αυτά τά έστω και υποτυπώδη στοιχεία φαίνεται επίσημα πώς ή άρχουσα τάξη τής Κύπρου κατόρθωσε σέ σύντομο χρονικό διάστημα μετά τήν τούρκικη είσβολή χάρη στην ~~εξω~~τερική βοήθια νά βολέψει καλά ολόκληρο τόν έλληνοκυπριακο πληθυσμό πρόσφυγες και μή πρόσφυγες μέσα σέ ένα κλίμα καταναλωτικής εϋμάριας.

Μέ βάση αυτές τίς υλικές συνθήκες και τό καθημερινό δικαιολογητικό, τήν ύπαρξη τοῦ έθνικοῦ προβλήματος κατορθώνει νά περνά μέσα από τά διάφορα κόμματα τίς οργανώσας, τά μαζικά μέσα ενημέρωσης, τούς πολιτιστικούς οργανισμούς κ.λπ., τήν ιδεολογία και τή νοοτροπία της για τό πώς πρέπει νά δράσουμε για νά δοθεί μία λύση στό εθνικό μας πρόβλημα. Έτσι λοιπόν βλέπουμε στόν τόπο μας παρόλο πού ή διαδικασία για τό εθνικό μας πρόβλημα σταμάτησε πριν τέσσερα και περισσότερα χρόνια, νά μήν ακούγεται ούτε μία φωνή διαμαρτυρίας, νά μήν υπάρχει ούτε μία σκέψη αμφισβήτησης. "Ολοι φαίνεται νά βρίσκονται σέ απόλυτη συμφωνία.

Ἡ κατάσταση στήν Κύπρο σήμερα, δπως καί πάντα βέβαια, καθορίζεται ἀπό τό πώς εἶναι δομημένη ἡ κυπριακή κοινωνία, δηλαδή τό επίπεδο τῆς ταξικῆς πάλης εἶναι ἀνάλογο μέ τήν ὕπαρξη ἢ μή οὐζυμένων ταξικῶν ἀντιθέσεων. Μέ **αυτά** δέ θέλω νά παραγνώρισω τή σημασία τῶν ξένων ἰμπεριαλιστικῶν ἐπεμβάσεων πού καί αὐτές πραγματοποιοῦνται μέσω τῆς σύνδεσης τους μέ ὀρισμένες δυνάμεις στό ἐσωτερικό τῆς κυπριακῆς κοινωνίας χάρις στίς ἀντιθέσεις πού υπάρχουν ἀνάμεσα τους. Θέλω νά πῶ ὅτι ξεκινώντας ἀπό τήν ἐπιφανειακή κατάσταση πού παρατηροῦμε σήμερα στήν Κύπρο, δηλαδή τήν παθητικοποίηση καί τήν αλλοτρίωση τοῦ κόσμου δσον ἄφορα τό ἐθνικό πρόβλημα, τό πώς καί γιατί ὁ προσφυγικός κόσμος δέν ἀντιδρά στό ὅτι δέν πάει σπίτι του, τό ἐνδιαφέρον του γιά καταναλωτικά **αγαθά** τό γιατί ὁ Κύπριος σήμερα ἀναζητά νά λύσει τά οἰκονομικά προβλήματα του κάμνοντας δύο δουλειές· γιατί δέν ἐπαναστατεῖ, γιατί διατηρεῖ ἀναχρονιστικούς θεσμούς —προίκα, ἰσχυρή ἐξάρτηση ἀπό τήν οἰκογένεια κ.λπ., ἔχει κάποια οἰκονομική ὑλική βάση. Γιά νά φωτίσουμε λίγο τό πρόβλημα πρέπει νά δοῦμε ποιό εἶναι τό κυρίαρχο στοιχεῖο στή δομή τῆς κυπριακῆς κοινωνίας.

Παρατηρώντας τήν κοινωνικοοικονομική διάρθρωση τῆς κυπριακῆς κοινωνίας θά δοῦμε ὅτι κυρίαρχο στοιχεῖο εἶναι ἡ οἰκογένεια στή βάση τῆς ὁποίας εἶναι χωρισμένοι οἱ γεωργικοί κλήροι τῶν 10-15 σκαλῶν οἰκογενειακῆς ἰδιοκτησίας τό ἴδιο καί στήν κτηνοτροφία μικρά κοπάδια τῶν 50-100 προβάτων ἀνάλογα στή βάση πάλι τῆς οἰκογενειακῆς ἰδιοκτησίας. Στόν τομέα τῆς μεταποίησης καί τῶν κατασκευῶν βλέπουμε πολλές μικρές ἐπιχειρήσεις βιοτεχνικοῦ τύπου ατομικῆς καί συνεταιρικῆς ἰδιοκτησίας καθώς καί οἰκογενειακῆς. **Αυτό** συμβαίνει καί στό λιανικό καί τό χοντρικό ἐμπόριο πολλοί-πολλοί ἔμποροι καί ἰδιοκτῆτες μαγαζιών. Ὅσον ἄφορα τίς μεταφορές μικροί συνεταιρισμοί 5-10 **οδηγῶν** καί ἰδιοκτητῶν συνάμα φορηγῶν, λεωφορείων καί αστικών ταξί. **Τό** ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς πραγματικότητας εἶναι ἡ ὕπαρξη μόνο πλατιάς μεσαίας τάξης δπως τήν χαρακτηρίζει καί ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς κ. Μιχαηλίδης πού στηρίζεται στήν μικρή ἰδιοκτησία, ατομικοῦ ἢ οἰκογενειακοῦ καί τό πολυ συναιτερικοῦ τύπου. Ἡ ἀντικειμενική αὐτή κατάσταση ἐμποδίζει τό ξεκαθάρισμα τῶν ἀντιθέσεων **ἀνάμεσα** στίς τάξεις. Ἐτσι μπροστά σ' **αυτό** τό ταξικό ἰσοπέδωμα, ἂν ἔτσι μποροῦμε νά ὀνομάσουμε **αυτά** τά φαινόμενα, ἔχουμε καί τό **ἀνάλογο** ἰδεολογικό.

Μέ **αυτά** τά δεδομένα καί μπροστά σ' αὐτή τήν ἰσοπέδωση καί τήν κάλυψη τῶν ἀντιθέσεων πού υπάρχουν μέσα στήν κυπριακή κοινωνία κάτω ἀπό τό καταναλωτικό κάλυμμα καί ἀπό τήν ἰδεολογία τῆς πλατιάς μεσαίας τάξης αὐτό πού βλέπω σάν **ἀνάγκη** εἶναι νά συνειδητοποιήσει ὁ πολὺς ὁ κόσμος αὐτή τήν κατάσταση δηλαδή τήν ὕπαρξη τῶν πραγματικῶν ἀντιθέσεων. Βλέπω σάν ἀνάγκη τόν προβληματισμό τοῦ κόσμου πᾶνω σ' αὐτές τίς υπάρχουσες καταστάσεις καί γεγονότα. Γιά νά γίνῃ αὐτό χρειάζεται νά συνειδητοποιήσει ὁ κόσμος νέες ἰδέες γιά τήν ἀντιμετώπιση καταστάσεων. **Αυτό** δμως δέν μπορεῖ νά γίνῃ μέσα ἀπό τούς ἤδη υπάρχοντες μηχανισμούς. Πρέπει νά φτιαχτοῦν ἄλλοι πού νά ἔχουν τέτοιες προοπτικές.

Αυτό τό καθήκον μπαίνει τώρα σέ μάς. Νά φτιάξουμε τούς μηχανισμούς γιά νά συνειδητοποιήσει ὁ πολὺς ὁ κόσμος πέντε νέα πράγματα ξιάφορα ἀπό αὐτά πού ἀκούει καί βλέπει καθημερινά. Τούς μηχανισμούς αὐτούς δλοι τούς ξέρομε τά βιβλία, νέες ἐκδόσεις, ἐντυπα-,μικρομπροσοῦρες,προκηρύξεις,στνεμά, θέατρο, ἢ **οργάνωση** μαζικῶν πολιτιστικῶν συλλόγων μέ πολιτιστικές ἐκδηλώσεις, διαλέξεις κ.α.

5.

Ἡ πολιτική πού ακολουθεῖται σήμερα στήν Κύπρο ἀπό τήν Κυβέρνηση δσον ἀφορα τήν προώθηση τοῦ ἔθνικοῦ μας προβλήματος εξαρτάται ἀπό τά συμφέροντα τούς υπολογισμούς καί τίς βλέψεις τών κοινωνικῶν δυνάμεων πού στηρίζουν αὐτή τήν Κυβέρνηση.

Οἱ κοινωνικές δυνάμεις αὐτές εἶναι: Ἡ ἐμπορομεσιτική τάξη, οἱ μεσαῖοι μαγαζάτορες καί μικροεπιχειρηματίες, οἱ μεσαῖοι αγρότες υπάλληλοι καί εργάτες. Οἱ δυνάμεις αὐτές εκφράζονται πολιτικά σάν «πατριωτικές δυνάμεις», σάν ΑΚΕΛ, ΕΔΕΚ καί ΔΗΚΟ.

Τ:9, Τρίτη, 12.12.78

6.

Εἶναι τώρα ὁ πέμπτος χρόνος ἀπό τήν τούρκικη εἰσβολή στό νησί μας καί τίποτε μέχρι στιγμῆς δέν καταφέραμε σά λαός παρά μερικά ακαδημαϊκά ψηφίσματα στόν Ο.Η.Ε. Αὐτό μάλιστα τό θεωροῦμε σάν μεγάλη νίκη, νίκη χωρίς καμιά συγκεκριμένη επίπτωση στό πρόβλημα τοῦ λαοῦ μας. Ὅλοι λέν δτι αγωνιζόμαστε, δλοι τονίζουν τή δημιουργία σταθερῆς οἰκονομικής βάσης γιά νά μπορέσουμε νά ἀνταπεξέλθουμε στίς απαιτήσεις τοῦ αγώνα μας γιά τήν ἐπιβίωση. Δηλαδή σκοπός μας εἶναι ἡ ἐπιβίωση τώρα, δηλαδή νά φάμε σήμερα, ἀγνοοῦμε δμως δτι ὁ δρος ἐπιβίωση ἔχει διάφορες πλευρές. Γιά νά ἐπιβιώσουμε σά λαός ναι συμφωνῶ πώς πρέπει νά δημιουργήσουμε μιά γερή οἰκονομική βάση, δέν ἀρκεῖ δμως αὐτό, απαιτεῖται μιά γερή πολιτική ηγεσία καί διατρανωμένη εθνική συνείδηση. Δέν μπορούμε νά λέμε δτι μπορούμε νά διεξάγουμε αγώνα δταν μᾶς λείπει ἔστω καί τό ἓνα ἀπ' αὐτά.

Τ:9, 26.2.79

7.

Προσωπικά χρειάζομαι **ελεύθερο** χρόνο καί μιά συγκεκριμένη μέθοδο διερεύνησης τών γεγονότων καί ἐξελίξεων τοῦ χώρου τῆς Κύπρου καθῶς καί τοῦ διεθνούς χώρου.

Τ:9

8.

"Ὅταν πρόκειται νά ἐξετάσουμε κάποιο πρόβλημα πού μᾶς ἀφορα ἀμεσα πρέπει νά δοῦμε πρῶτα τίς σχέσεις μας μέ τό πρόβλημα.

Τ:9

9.

Σκοπός μας ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Κύπρου.

Ἡ δημοκρατική διακυβέρνηση τῆς.

Π.Η., 29.3.'79, Τετάρτη

10.

Ἡ κρατική μηχανή τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας εἶναι αὐτή πού μᾶς κληροδότησε ἡ ἀποικιοκρατία. Τα ἴδια πρόσωπα πού τόν καιρό τῆς ἀποικιοκρατίας υπηρετοῦσαν μέ

ζήλο και αφοσίωση τόν *άγλο* αποικιοκράτη και πολλές φορές στράφηκαν ενάντια στά συμφέροντα τοῦ λαοῦ μας, εἴτε σάν υπάλληλοι τοῦ κράτους εἴτε σάν αστυνομικοί κλπ. Είναι οἱ ἴδιοι πού σήμερα υπογράφουν και καθορίζουν τό μέλλον αὐτοῦ τοῦ τόπου και τοῦ λαοῦ του.

Π.Η., 4.6.'79, *Δευτέρα*

11.

Οἱ ατομικές προσπάθειες είναι καταδικασμένες σέ αποτυχία δσο καλόβολες δσο ἐξυπνες και άν γίνονται δταν δέν υπάρχει συλλογική συμφωνία και οργανωμένη προσπάθεια.

Π.Η., 13.6.79, *Τετάρτη*

12.

Ἡ ρώσικη και ἡ κινέζικη επανάσταση ήταν επαναστάσεις ενάντια στήν καπιταλιστική υπανάπτυξη τών χωρών της. Ἦταν δηλαδή στό μέτρο τών συνθηκών και τής εποχής πού έγιναν ἀστικοδημοκρατικές επαναστάσεις και δχι σοσιαλιστικές. Ἐγιναν μέ τά συνθήματα τοῦ σοσιαλισμοῦ μά δέν ήταν επαναστάσεις προλεταρίων πού ἀμφισβητούσαν τήν ἐξουσία τής αστικής τάξης. Ἀμφισβητούσαν τήν ἐξουσία τής φεουδαρχίας και ἀποικιακής ἐξάρτησης.

Π.Η., 16.5.1979

13.

Τό πρόβλημα πού ἀντιμετωπίζει σήμερα ὁ λαός μας συγκεκριμένα και χωρίς περιστροφές είναι πρόβλημα κατοχής. Τό πώς και τό γιατί είναι μια αρκετά παλιά ιστορία πού τήν ευθύνη τήν φέρουν πολλοί και διάφοροι στό εσωτερικό και στό ἐξωτερικό, ηγεσίες κομμάτων και οργανώσεων, παρατάξεων, κυβερνήσεων κ.λπ. Τό γεγονός πού παραμένει ἀναμφισβήτητο είναι τό δτι ἡ Ἱστορική ἐξέλιξη σέ ἓνα χώρο καθορίζει στήν κάθε στιγμή τό βαθμό ἀνάπτυξης και τήν **ισχύ** τών δυνάμεων σέ δλα τά επίπεδα πού παίρνουν μέρος στήν καθημερινή πάλη, στήν καθημερινή σύγκρουση γιά τόν ἐλεγχό τής ἐξουσίας τοῦ χώρου.

Ἐτσι λοιπόν δποιος συμφωνεἶ δτι: τό πρόβλημα στήν Κύπρο σήμερα είναι πρόβλημα κατοχής, ἄς μή προχωρήσουμε πάρα πέρα, δτι είναι πρόβλημα αυτοδιάθεσης, πρέπει νά συμφωνεἶ και μέ τήν ἀποψη δτι πρέπει μέ κάθε τρόπο και μέσο νά φύγουν τά στρατεύματα κατοχής.

Τώρα! Ποιος μπορεί νά είναι ὁ «κάθε τρόπος και μέσον» γιά νά φύγουν τά ξένα στρατεύματα κατοχής, δέν είναι σωστό νά προκαθορίζεται ἀπό τώρα, πώς μπορεί νά γίνει αὐτό πριν αρχίσουν καν νά γίνονται σκέψεις πάνω στό θέμα τοῦτο. Γίνονται δμως σκέψεις και σχέδια αρκετά γιά ἓνα ἄλλο θέμα γιά ὁμοσπονδοποίηση και διχοτόμηση της Κύπρου. Αὐτό δπως ξέρουμε συγκρούεται μέ τά γενικότερα συμφέροντα τών λαϊκών μαζών τοῦ νησιοῦ.

Π.Η., 27.7.'79

14.

Ἡ συναδητοποίηση ενός προβλήματος αρχίζει ἀπὸ τὴ στιγμή πού ὁ ἄνθρωπος ἢ ἡ μάζα τῶν ἀνθρώπων ἀρχίζουν νά ἀναζητοῦν τρόπους γιὰ τὴ λύση του.

Π.Η., 10.8.'79

15.

Ἀπόψε παραβρέθηκα καὶ συμμετείχα στὴ διαδήλωση ἐνάντια στὴν ἐπανεπίθεση τῆς Ἑλλάδας στὸ ΝΑΤΟ. Υπῆρξε πάρα πολὺς κόσμος δὴν καὶ δὲν μπόρεσα νά τὸν υπολογίσω, οὔτε καὶ τὴν ἀριθμητικὴ συμμετοχὴ τῶν διαφόρων κομμάτων καὶ ὀργανώσεων. Ἦμουν μαζί μὲ τοὺς Κύπριους τῆς Σ.Ε.Κ.Α. δηλαδή τῆς Ε.Δ.Ε.Κ. εἴμασταν περίπου 25 ἄτομα. Υπῆρχαν περίπου καὶ 40 ἄτομα τοῦ ΑΚΕΛ. Φωνάχτηκαν ἀπὸ τοὺς Κύπριους διάφορα συνθήματα, τὰ ὅποια αὐτὴ τὴ στιγμή δὲν μπορῶ νά θυμηθῶ. Τὴν προσοχὴ μου τὴν τραβούσαν ἄλλα πράγματα καὶ δὲν τὰ πολυπρόσεχα. "Ὅπως δεσ πούμε πρόσεχα τὴν ἀντίδραση τοῦ κόσμου δταν καταλάβαιναν διτι εἴμαστε ἀπὸ τὴν Κύπρο. Προσπαθούσα νά βρῶ καὶ νά ἐντοπίσω τὸ κλίμα αὐτῆς τῆς κατάστασης στὴν ὁποία πρώτη φορά βρισκόμουν. Ἐντύπωση μοῦ ἔκανε ἡ παρουσία τῆς αστυνομίας καὶ ἡ ετοιμότητα τῆς νά ἐπέμβει. Ἡ παρουσία μου ἦταν πολὺ νευρική καθόλου ἐνεργητική, ἦταν καθαρὰ παθητική, ἀμυντική. Πιὸ πολλὰ ἔπαιρνα, παρά ἔδινα.

Ἡ πορεία ξεκίνησε ἀπὸ τὸ Πολυτεχνεῖο - Μουσεῖο καὶ πῆγε πρὸς τὸ κέντρο, περπάτησε τὴν Σταδίου, ἔδωσε γύρω ἀπὸ τὴν πλατεία Συντάγματος πέρασε μπροστὰ ἀπὸ τὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ μπαίνοντας στὴν Πανεπιστημίου βάρεσε διάλυση, καὶ ἀφοῦ ὁ κόσμος περπάτησε σχεδὸν δλη τὴν πορεία, διαλύθηκε πῆγε στὰ σπίτια του, στὰ κέντρα, κ.λπ.

Ἡ γνώμη μου εἶναι πὼς ἦταν μιὰ διαδήλωση ἐκτόνωση τῆς ἀγανάκτησης πιὸ πολὺ παρά μιὰ διαδήλωση πού εἶχε σὰ σκοπὸ μὲ κάθε μέσο νά ἐμποδίσει τὴν ἐπανεπίθεση. Μὲ λίγα λόγια εἶναι τραγικὴ ψευδαἰσθηση νά νομίζουν τὰ διάφορα κόμματα καὶ ὀργανώσεις τῆς ἀντιπολίτευσης διτι ἔκαμαν τὸ καθήκον τους ἀπέναντι στὴ θέση πού ἔκφρασαν ἐνάντια στὴν ἐπίθεση τῆς Ἑλλάδας στὸ ΝΑΤΟ.

Π.Η., "Ἀθήνα, 22.10.1980

16.

Γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ τὴν ἀνεξαρτησία καὶ δὴ τὸ ΑΚΕΛ κατεβαίνει αὐτοδύναμο στὶς ἐκλογές. Αὐτὸ ἀποτελεῖ σταθμὸ στὴν ἱστορία τοῦ κόμματος καθὼς καὶ τῆς ἱστορίας τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς Κύπρου.

Μέχρι τώρα τὸ ΑΚΕΛ κατέβαινε στὶς ἐκλογές μὲ καθορισμένο ἀπὸ τὰ πρὶν ἀριθμὸ ὑποψηφίων, τώρα θὰ διεκδικήσει, λέει, τις ἔδρες τῆς βουλῆς αὐτοδύναμο μὲ πλήρη συνδυασμὸ.

Αὐτὸ σημαίνει διτι στὶς ἐπόμενες ἐκλογές θὰ ἔχουμε πιὸ πολὺ ἀναμέτρηση Συναγεραμού - ΑΚΕΛ πού καθὼς πιστεύω διτι εἶναι περίπου ἰσοδύναμα τὰ δύο κόμματα θὰ βγάλουν περίπου τὸν ἴδιο ἀριθμὸ βουλευτῶν καὶ οἱ ὑπόλοιποι θὰ μένουν γιὰ τὸ ΔΗΚΟ τὴ Νέα Δημοκρατικὴ Παράταξη τοῦ Μιχαηλίδη καὶ στους ἀνεξάρτητους. "Ἄρα τὸ ρυθμιστικὸ ρόλο θὰ τὸν ἔχουν μάλλον οἱ βουλευτῆς τοῦ ΔΗΚΟ καὶ οἱ ἀνεξάρτητοι. Ὁ Μιχαηλίδης πιστεύω διτι θὰ χάσει στὶς ἐπόμενες ἐκλογές. Πῶς μπορεῖ ὁ ἴδιος καὶ

βγει βουλευτής, πάντως προβλέπω δι τι είναι ό πιό αδύναμος από λαϊκό έρεισμα.

Π.Η., 'Αθήνα, Πέμπτη, 23.10.1980

17.

Τό Ελληνικό φοιτητικό κίνημα πάσχει από μιά νοσηρή πολιτικοποίηση. Κακοχωνεμένες ιδέεςεκφράζονται μέ πολλά λόγια χωρίς ουσία. **Αυτή** είναι ή πρώτη εντύπωση πού είχα.

Μιά άλλη πρώτη εντύπωση είναι ή προχειρότητα και ή κακοργανωσιά τών πανεπιστημίων. Πολλοί φοιτητές, έλλειψη χώρων διδασκαλίας, απηρχαιωμένο σύστημα, έλλειψη πληροφόρησης για τίς αναγκαίες διαδικασίες και ένα σωρό άλλα.

Επίσης κάτι άλλο πού παρατηρώ είναι ή πολυλογία πού σάν τρόπος έκφρασης έχει εκτοπίσει κατά πολύ τήν ουσιαστική διατύπωση τών σκέψεων.

Π.Η., 'Αθήνα, 14.11.1980

18.

Ή πρώτη επαφή μου μέ τό πανεπιστήμιο μπορώ νά πώ δι ήταν τραγική από τήν άποψη τής διδασκαλίας και τής μάθησης. Από τήν άποψη τής επαφής μέ τούς άλλους φοιτητές βλέπω δι έδώ είναι πολύ εύκολη και ανεξάρτητη φύλου. Βλέπω δι έδώ θά μπορούσα νά έχω εμπειρίες πού ποτέ δέ θά μπορούσα νά έχω στήν Κύπρο ή ακόμα και έξω στήν κοινωνική ζωή. Αυτό δέν ξέρω πού νά τό αποδώσω. Μπορεί νά οφείλεται στό γεγονός δι δλοι έχουμε μιά τέτοια ανάγκη επαφής μεταξύ μας, είτε γιατί αντιμετωπίζουμε σάν αρχάριοι ταυτόχρονα τά ίδια προβλήματα, είτε διότι οί πιό πολλοί από μάς έχουν συνείδηση δι δέν γνωρίζουμε ό ένας τόν άλλο αλλά έχουμε ανάγκη επαφής και γνωριμίας, επειδή οί πιό πολλοί καταγόμαστε από τόσο μακρινούς τόπους, χωρίς πολλές φορές νά Εχουμε κανένα άλλο γνωστό ή κοντινό μας παρά τούς συμφοιτητές τοῦ έτους μας.

Σάββατο, 15.11.1980

19.

Συνήθως αρχίζω μιά μελέτη και τήν αφήνω. Ποτέ ή μάλλον σπάνια δούλεψα συστηματικά για νά κατορθώσω νά εκφράσω τίς απόψεις μου γραπτές και ολοκληρωμένες πάνω σε ένα θέμα. Κάθε μέρα υπάρχουν ένα σωρό ερεθίσματα πού θά μπορούσαν νά αποτελέσουν τό κέντρισμα για μιά δουλειά. "Όμως δ καιρός περνά τά διάφορα θέματα φεύγουν άπ' τήν επικαιρότητα ή διάφορες άλλες σκέψεις μέ κάνουν νά διστάζω, δπως επίσης και άλλες πράξεις ή ενέργειες.

Ή σπατάλη χρόνου γίνεται χωρίς νά τό καταλάβω και χωρίς νά αντιδρώ. Είμαι αρχάριος στίς μελέτες άσχετα άν αυτό είναι ή μεγαλύτερη επιδίωξη μου. Δέν μπορώ νά βρω ένα τρόπο νά σκέφτομαι και νά δημιουργώ χωρίς νά μέ διακόπτουν ή νά μέ σταματούν διάφοροι παράγοντες. Ή διαμόρφωση τοῦ κοινωνικού περιγυρού (πολυκατοικία) είναι εχθρική σε κάτι τέτοιο. Επίσης κάτι πού δέν μπορεί νά αγνοήσει κανένας είναι οί καθημερινές εξελίξεις πού είναι γρήγορες και άπαιτοῦν κι αυτές μελέτη και δράση μαζί.

Δηλαδή **υπάρχει** ένα πρόβλημα. Ή τακτική και συστηματική μελέτη του παρελθόντος του πανανθρώπινου χώρου γενικά σε σχέση με την ειδικότερη μελέτη του παρελθόντος χώρου που ανήκουμε έμεϊς συγκεκριμένα, και ή μελέτη του παρόντος, των καθημερινών εξελίξεων με στόχο την καταλυτική δράση και επίδραση πάνω σ' αυτές τις καθημερινές εξελίξεις. Φυσικά στόχος τής γενικότερης μελέτης του παρελθόντος, του γενικού και του ειδικού χώρου είναι πάλι, να βοηθήσει στην πιο αποτελεσματική επίδραση τής δράσης μας πάνω στις καθημερινές εξελίξεις. **Αυτό** βέβαια πρέπει να γίνεται με βάση ένα μακροπρόθεσμο στόχο και με βάση τή μελέτη των συγκεκριμένων συνθηκών και όχι αυθόρμητα.

Τώρα, δηλ αυτή ή μελέτη και σκέψη απαιτεί χρόνο. Ό χρόνος όμως είναι λιγότες γιατί τον ξοδεύουμε στις μετακινήσεις και στην εξασφάλιση των αναγκών τής ζωής. Μπαίνει τό **ερώτημα** αν είναι δυνατόν ή μελέτη αυτή να είναι και ό τρόπος **εξασφάλισης** του επιούσιου. Δέν ξέρω πώς μπορεί πρακτικά να υπάρξει μιά τέτοια προοπτική.

Π.Η., Αθήνα, 15.11.1980, Σάββατο

20. "Η ΣΤΕΡΝΟ ΔΙΚΟ ΜΑΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ

Ή συνέχεια θά καταγραφεί στό Λαϊκό Νοσοκομείο. Τήν Κυριακή τό βράδυ στις 11 και κάτω ό Ιάκωβος οδηγήθηκε εκεί κλινικά νεκρός, κάτω από τά δολοφονικά χτυπήματα των Μ.Α.Τ, Είναι κάτω που δέν πρέπει καθόλου να μας εκπλήσσει. "Όπως και ό ίδιος, «σάν έτοιμος από καιρό», προφητικά είχε γράψει:

«Γυρεύω μιά σταγόνα λευτεριάς στά βήματα σου
και σύ μ' άρνήθης για τά συμφέροντα σου».

Γ' ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ

ΣΤΟ ΝΕΚΡΟ ΣΥΝΤΡΟΦΟ

Θά τεμαχίσω τή φωνή σου
σέ χιλιάδες μικρόσωμους ήχους
νά τή σφηνώσω
στά μόρια τοῦ εγκεφάλου
σάν απόθεμα μνήμης
κάθε πρωινό ξύπνημα.

Θά σέ θυμάμαι
δπως θυμάται
ή παρθένα
τήν πρώτη της συνουσία
δπως θυμάται
ό άνεργος
τό πρώτο του μεροκάματο.

Σέ καταλάβαινα.
Τώρα σέ καταλαβαίνω καλύτερα
συλλαμβάνω καθαρά τούς παλμούς σου
σάν ραντάρ
τό διερχόμενο αεροπλάνο.

Θά μεταδώσω
τούς κρυφούς λογισμούς σου
τή νεκρική σου ζωντάνια
σάν φωτεινή πυξίδα
στές επερχόμενες θύελλες.

Θά σέ θυμάμαι
καί σένα
καί τό χαμό σου
ή άν θέλεις
τές προεχτάσεις τόν νοημάτων
στές υφιστάμενες συνθήκες.

Θά θυμάμαι
τά φονικά χέρια
τό σώμα τής **αράχνης**
πού στήνει ιστούς

έξω άπ' τές πόρτες μας
μέσ' τές καρδιές μας.

Θά θυμάμαι
τό σκοτάδι πού πλακώνει
τό φίδι πού μάς ζώνει
τήν ακατάσχετη αιμορραγία
πού πλημμυρίζει τές σάρκες μας.

Άλλά κι έσύ νά θυμάσαι
παρακαλώ πολύ νά θυμάσαι.
Έτσι νεκρός
είσαι πού ζωντανός
γιατί ενεργοποιείς
τήν ύπαρξη σου
καί περιφέρεσαι απειλητικός
σάν κατοικίδιος εφιάλτης
μέσ' τές φωλιές τής ηρεμίας.

Τώρα
είσαι ωραίος μέσ' τούς ωραίους
φωτεινός
ανάμεσα στους φωτεινούς.
Τώρα συγκατοικείς
δικαιωματικά
μέ τούς παλιούς σου συντρόφους
ενώνεις τό αίμα σου
στ' αυλάκι
πού θά βγάλει μιά μέρα
στό ξέφωτο.

Θά σέ θυμάμαι
υψομένο λάβαρο
ασάλευτο.

Κώστας Μακρίδης
Νιόβρης 1980

ΙΑΚΩΒΕ ΣΥΓΝΩΜΗ

"Αφησα τή μπαλκονόπορτα κι απόψε ανοιχτή
 ν' ακούω τόν αέρα νά σφυρίζει
 μέ πνίγει ή απόλυτη σιγή.
 Λέξη μὴν πεις,
 είναι τόσο βαθειά τό μαχαίρι πού 'παφα νά πονάω
 γέμισε ψάρια νεκρά καί χολεριασμένα φύκια ή παραλία
 καί σύ τό βρίσκεις ρομαντικό.
 Στό φάρο πού σιμά του ξευνηθήσαμε χειμώνες καλοκαίρια
 έ~νας σταυρός!
 Καράβια πιά δέν περνάνε, σβυστήκαν τά νυχτέρια μας.

Τό αίμα πότισε τά χέρια μου
 στό πρόσωπο αύγάτεψαν οί κόκκινες κηλίδες,
 ήπιαμε καφέ στό Σύνταγμα
 σά νάταν μιά μέρα σάν τίς άλλες, μιά συνηθισμένη μέρα.
 Είχα μιά κρυφή αγωνία, δέν ήθελα νά στή φανερώσω,
 στό πλήθος έψαχνα νά σ' ανταμώσω
 κουράγιο νά πάρω άπ' τά καφετιά σου μάτια.
 Κι όμως, δέν ήταν μιά συνηθισμένη μέρα...
 Σύρθηκα γιά νά σε βρώ,
 ήθελα νά σοϋ πώ νά φυλαχτείς
 μή σταθείς αδιάφορος καί σε σκοτώσουν,
 «τρέχα λοιπόν, έχεις ακόμα καιρό,
 μείνανε κάτι δευτερόλεπτα, τρέχα»...
 Πάντα σοϋ τδλεγα νά τρέμεις τίς άσπρες στολές,
 σπέρνουν τό θάνατο, σοϋ τδλεγα, θυμάσαι;

Είδα τά μάτια σου νά διαστέλλονται,
 νά κυττοϋν μ' απορία τό συντριβάνι στήν πλατεία
 μιά αστραπή στόν ουρανό τό αίμα σου
 ξεχύθηκε φουσκωμένος χείμαρρος
 γεμάτος παράπονο καί λυγμούς
 έκανε κουρέλια τή σημαία
 τσάκισε τήν αμπαρωμένη πόρτα τής Βουλής
 καί στήθηκε ψηλά στήν αίθουσα τών Συμβουλίων.

Τό πρωί, ψυχροί καί ατάραχοι μέσα στά σκληρά τους κολάρα
 δλοι θά δουν τό δακρυμένο τοίχο
 δλοι θά διαβάσουν τήν αιμάτινη γραφή σου
 στό τέλος, σάν άλλοι Πιλότοι, θά νίψουν τά χέρια τους
 καί θά χωθούν ντροπιασμένοι κάτω άπ' τίς καρέκλες.

Τό Συμβούλιο έληξε!

*«Ένοχη δέν είναι ή Πολιτεία»
 Ιάκωβε, μιá κακή στιγμή ό θάνατος σου
 Τά πλήθη σκόρπισαν, ή τηλεόραση παίξει εμβατήρια
 βάλανε άλλη σημαία στό κοντάρι
 θά σέ ξεχάσουν,
 δέν ήσουν ήρωας, δέν ήσουν φταίχτης,
 μιá κακή στιγμή ό θάνατος σου,
 Ιάκωβε, συγγώμη!*

*Αρετή Αθανασίου
 26 Νοέμβρη τοῦ '80*

ΔΙΑΔΗΛΩΣΗ

στη μνήμη του Ιάκωβου Κουμη

*Ήταν οι μέρες των εγκάρδιων
 εναγκαλισμών τότε που οι μάζες
 κατέβαιναν στους δρόμους με πλακάτ
 και ούρλιαζαν μέσα στη νύχτα
 τα μηχανοκίνητα της εξουσίας
 η ατμόσφαιρα στένευε απ'
 τα δακρυγόνα κάποιος μέσα
 απ' το πλήθος πήγε να φωνάξει
 δεν είχε πρόσωπο μια κόκκινη
 όψη και τα μάτια κατάκλειστα
 κατέβαιναν απαναπα συνθήματα
 η διαδήλωση κλωτσούσε
 μπρος πίσω στα πλάγια
 την ακέφαλη τερναία ύδρα
 του καπιταλισμού.*

Λεύκιος Ζαφερίου

ΣΗΜΕΡΑ ΕΙΜΑΙ ΕΓΩ ΚΑΙ Η ΣΤΑΜΑΤΙΝΑ

Σπάθηρα γιά κάμπωση ώρα σ' εκείνο τό σημείο. Λίγο πρίν, οί φίλοι μου εΓχανε φύγει. Έψαχνα μέσα στό πλήθος, νά κοιτάξω τούς πορευόμενους στά μάτια, μά έβλεπα μόνο τά παινώ καί τά συνθήματα γεμίζανε τ' αυτιά μου.

Έταν ή ώρα πού άρχισαν νά ουρλιάζουν οί άνθρωποι, τρέχοντας νά σωθούν. Έτρεξα καί γώ. Βρέθηρα μακριά από τό μακελειό.

Είμαι καλά, δέν έχω κανένα σημάδι από κλομπ.

Όλοι διαλύθηκαν σέ κλάσματα δευτερολέπτων. Είμαι μόνος μου. Τριγυρίζω εδώ καί κει.

Δέν υπάρχει τίποτα γύρω μου, μόνο μερικά πηγαδάκια, δέν ξέρω κανέναν.

Νά τραβήξω καί γώ γιά τό σπίτι.

Προχωρώ. Λίγο πιο κάτω, κάποιιοι πυροβολούν. Τά πόδια μου σφηνώθηκαν στό δρόμο. Νά πάω μπροστά; Γιατί νά πάω τόσο άδικο, χωρίς λόγο...

Είνα καλύτερα νά γυρίσω πίσω, δέν υπάρχει φόβος νά μέ σκοτώσουν. Πίσω είναι δλα ήρεμα, μόνο μπροστά πυροβολούν. Νά κάτσω σέ μιά καρέλλα, κάπου εδώ. "Ανησυχώ —ά νά γίνεται άραγε;

Πυροβολισμοί πάλι. Ίσως σκοτώσουν κάποια παιδιά. Δες νά πάθω καί γώ τίποτα; Θα μείνω εδώ, είναι πιο σίγουρο τό μέρος.

Μου έρχεται τό πρώτο χτύπημα στό κεφάλι.

Είνα πολλοί. Είμαι μόνος μου. Δέν μπορώ πιά νά σηκωθώ. Μέ χτυπάνε. Τό κεφάλι μου. Δέν σκέφτομαι τίποτα. Μόνο τό κεφάλι μου καί τό αίμα νά εκσφενδονίζεται.

Τούς βλέπω νά φεύγουν. Σηκώνομαι. Δέν αισθάνομαι καθόλου καλά. Κάνω μερικά βήματα, ξαναπέφτω. Τό αίμα φεύγα, χωρίς νά μπορώ νά τό σταματήσω. Γατζώνομαι από μιά τζαμαρία. Τή βλέπω, θάνα ή σωτηρία μου.

Κοιτάω γύρω. Μά δεν υπάρχει άνθρωπος;

Μόνο ή βιτρίνα. Αυτό τό τζάμι θά μέ σώσει, κραπέμαι γερά καί περιμένω νά μοϋ φέρα μπαμπού να σταματήσω το αίμα, μά είναι τυφλός καί δέ βλέπει πώς είμαι.

Άνοιγα μιά πόρτα. Κάποιοι άνθρωποι πού δέν ξέρω μέ βοηθάνε.

Είνα δλα θολά. Ρωτάνε τ' όνομά μου. Νομίζω πώς τούς τδχω πει.

Ιάκωβος Κουμής, Κύπριος φοιτητής.

Κανείς δέν μιλάει. Είναι κι άλλοι χτυπημένοι, έγώ όμως δέν καταλαβαίνω. Έρχεται ένα ασθενοφόρο. Μέ βάζουν μέσα. Έγώ, λέω, είμαι καλά, θά πρέπει νά υπάρχουν κι άλλοι, πιο σοβαρά από μένα.

Στή διαδρομή πού κάναμε γιά τό νοσοκομείο, έγώ είμαι ήδη ΝΕΚΡΟΣ.

Δέν μιλάω δέν σκέφτομαι. Μέ κατεβάζουν καί βρίσκομαι μπροστά σέ στολές —πάλι μπροστά σέ στολές;

Άσπρες μπλουζες. Μοϋ κάνουν κρανιοσνάταξη. Προσπαθούν νά κάνουν τό τρύπιο καί νεκρό πιά κεφάλι μου να λειτουργήσα, μά δέν είναι μηχανή, διως αυτή πού μοϋ βάζουνε γιά νά χτυπά ή καρδιά.

Περνά μιά βδομάδα σκόμα καρδιοχτυπώ μέ μιά μηχανή.

Στίς εφημερίδες διαβάζω πώς είμαι κλινικά νεκρός —κάπου άλλου πώς είμαι καλά. Όλος δ κόσμος ξέρα πώς μέ χτύπησαν τά ΜΑΤ στην πορεία τοϋ Πολυτεχνείου. Όλοι συζητοϋν γι' αυτό καί ξέχασαν τόν άλλο θάνατο, μιδς κοπελιάς πού τή λέγανε

Σταματίνα. Δέν τήν ξέρω. ΕΓχάμε τήν Ιδια τύχη, μόνο πού αυτή πέθανε αμέσως. Τή θάψανε στά γρήγορα και ξεχάστηκε.

Διάβασα και για πολλούς τραυματισμούς. Γέμισαν τά νοσοκομεία μέ παιδιά.

Άκουσα απέξω νά συζητούν για μένα. Κοιτούσαν μιά εφημερίδα και λέγαν «τί στό διάολο, δέν πέθανε **οσάμοα** αυτός νά ησυχάσουμε;».

Σήμερα βαρέθηκε ή μηχανή ν' ακολουθεί τούς χτύπους τής καρδιάς μου και πέθανε. Πώς νά είμαι άραγε;

Μέ βάλανε σέ μιά εκκλησία και μέ φύλαγαν τό βράδυ νά μή μέ κλέψουνε, γιατί, έλεγαν, δέν συμφέρει στήν κυβέρνηση νά γίνει νεκροψία και νά μάθει ό κόσμος πώς πέθανε από τά κλόμπς τών ΜΑΤ.

Μετά από δύο μέρες μοῦ έκαναν νεκροτομή. Ἦρθε κι ό Ντουράντε, ό ιταλός ιατροδικαστής, γιατί οί φίλοι μου δέν είχαν εμπιστοσύνη στό Γιαμαρέλλο.

Ό Γιαμαρέλλος δέν έκανε και πολλά πράγματα. Ό Ντουράντε μετροῦσε και ξαναμετροῦσε — τώρα καταλαβαίνω γιατί τόν φέρανε. Μέ πήραν στό χωριό μου και μέ θάψανε. Ό Γιαμαρέλλος είχε τό θράσος νά πει διτι ήμουν ασθενικός τύπος και γι' αυτό πέθανε.

Έτσι, λοιπόν, θάφτηκα και γώ. Γυρίσαν δλοι στίς δουλειές τους, δπως και τά ΜΑΤ.

Βέβαια, οί δύο δολοφονίες δέν είναι τίποτε τό ιδιαίτερο. Μονάχα δύο ζωές χάθηκαν. Μά σήμερα είμαι γώ και ή Σταματίνα. Αὔριο δέν ξέρουμε... Έμεϊς είμαστε νεκροί. Έσύ; Έσεϊς;

Μαρία Κοομή

Έφημ. «Ελευθεροτυπία», 15 Νοέμβρη '81